

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τμήμα μείζονος συνθέσεως)
της 26ης Ιουνίου 2007*

Στην υπόθεση C-305/05,

με αντικείμενο αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 234 ΕΚ, που υπέβαλε το Cour d'arbitrage, νυν Cour Constitutionnelle (Βέλγιο) με απόφαση της 13ης Ιουλίου 2005, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 29 Ιουλίου 2005, στο πλαίσιο της δίκης

Ordre des barreaux francophones et germanophone,

Ordre français des avocats du barreau de Bruxelles,

Ordre des barreaux flamands,

Ordre néerlandais des avocats du barreau de Bruxelles,

κατά

Conseil des ministres,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γαλλική.

παρισταμένων των:

Conseil des barreaux de l'Union européenne,

Ordre des avocats du barreau de Liège,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τμήμα μείζονος συνθέσεως),

συγκείμενο από τους Β. Σκουρή, Πρόεδρο, P. Jann, C. W. A. Timmermans, A. Rosas, K. Lenaerts, E. Juhász (εισηγητή) και J. Klučka, προέδρους τμήματος, J. N. Cunha Rodrigues, R. Silva de Lapuerta, K. Schiemann, A. Borg Barthet, M. Ilešič και J. Malenovský, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: M. Poiares Maduro
γραμματέας: M.-A. Gaudissart, προϊστάμενος τμήματος,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 12ης Σεπτεμβρίου 2006,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

— η Ordre des barreaux francophones et germanophone και η Ordre français des avocats du barreau de Bruxelles, εκπροσωπούμενες από τους F. Tulkens και V. Ost, avocats,

- η *Ordre des barreaux flamands* και η *Ordre néerlandais des avocats du barreau de Bruxelles*, εκπροσωπούμενες από τον M. Storme, avocat,

- το *Conseil des barreaux de l'Union européenne*, εκπροσωπούμενο από τον M. Mahieu, avocat,

- η *Ordre des avocats du barreau de Liège*, εκπροσωπούμενη από τον E. Lemmens, avocat,

- η Βελγική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον M. Wimmer, επικουρούμενο από τον L. Swartenbroux, avocat,

- η Ιταλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον I. M. Braguglia, επικουρούμενο από τον P. Gentili, avvocato dello Stato,

- η Κυπριακή Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την E. Ρωσσίδου-Παπακυριακού και τον Φ. Κωμοδρόμο,

- η Αυστριακή Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την C. Pesendorfer,

- η Σλοβακική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον R. Procházka,

- το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, εκπροσωπούμενο από τον A. Caiola και την C. Castillo del Carpio, στη συνέχεια από τον A. Caiola και την M. Dean,

- το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ενώσεως, εκπροσωπούμενο από τις M. Sims και M.-M. Ιωσηφίδου,

- η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τους W. Bogensberger και R. Troosters,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 14ης Δεκεμβρίου 2006,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η υπό κρίση αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως αφορά το κύρος του άρθρου 2α, σημείο 5, της οδηγίας 91/308/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 10ης Ιουνίου 1991, για την πρόληψη της χρησιμοποίησης του χρηματοπιστωτικού συστήματος για τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες (ΕΕ L 166, σ. 77), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2001/97/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 4ης Δεκεμβρίου 2001 (ΕΕ L 344, σ. 76, στο εξής: οδηγία 91/308).

- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο εκδικάσεως προσφυγών που άσκησαν ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου η *Ordre des barreaux francophones et germanophone* (Ένωση γαλλόφωνων και γερμανόφωνων δικηγορικών συλλόγων), η *Ordre français des avocats du barreau de Bruxelles* (Ένωση γαλλόφωνων δικηγόρων του δικηγορικού συλλόγου Βρυξελλών), η *Ordre des barreaux flamands*

(Ενωση φλαμανδικών δικηγορικών συλλόγων) και η *Ordre néerlandais des avocats du barreau de Bruxelles* (Ενωση ολλανδόφωνων δικηγόρων του δικηγορικού συλλόγου Βρυξελλών), ζητώντας την ακύρωση ορισμένων άρθρων του νόμου της 12ης Ιανουαρίου 2004, για την τροποποίηση του νόμου της 11ης Ιανουαρίου 1993 περί αποτροπής της χρησιμοποίησης του χρηματοπιστωτικού συστήματος για τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, του νόμου της 22ας Μαρτίου 1993 περί του καθεστώτος και του ελέγχου των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και του νόμου της 6ης Απριλίου 1995 περί του καθεστώτος των επενδυτικών επιχειρήσεων και του ελέγχου τους και περί των χρηματοπιστωτικών μεσολαβητών και των επενδυτικών συμβούλων (*Moniteur belge* της 23ης Ιανουαρίου 2004, σ. 4352, στο εξής: νόμος της 12ης Ιανουαρίου 2004), ο οποίος μετέφερε την οδηγία 2001/97 στην εθνική έννομη τάξη.

Το νομικό πλαίσιο

Η Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών

- 3 Το άρθρο 6 της Συμβάσεως για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών (στο εξής: ΕΣΔΑ), το οποίο φέρει τον τίτλο «Δικαίωμα για δίκαιη δίκη», προβλέπει:

«1 Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα όπως η υπόθεσίς του δικασθή δικάως, δημοσία και εντός λογικής προθεσμίας υπό ανεξαρτήτου και αμερολήπτου δικαστηρίου, νομίμως λειτουργούντος, το οποίον θα αποφασίση είτε επί των αμφισβητήσεων επί των δικαιωμάτων και υποχρεώσεών του αστικής φύσεως, είτε επί του βασίμου πάσης εναντίον του κατηγορίας ποινικής φύσεως. [...]

- 2 Παν πρόσωπον κατηγορούμενον επί αδικήματι τεκμαίρεται ότι είναι αθών μέχρι της νομίμου αποδείξεως της ενοχής του.

3 Ειδικότερον, πας κατηγορούμενος έχει δικαίωμα:

- α) όπως πληροφορηθή, εν τη βραχυτέρα προθεσμία εις γλώσσαν την οποίαν εννοεί και εν λεπτομερεία την φύσιν και τον λόγον της εναντίον του κατηγορίας,
- β) όπως διαθέτη τον χρόνον και τας αναγκαίας ευκολίας προς προετοιμασίαν της υπερασπίσεώς του,
- γ) όπως υπερασπίση ο ίδιος εαυτόν ή αναθέση την υπεράσπισίν του εις συνήγορον της εκλογής του, εν ή δε περιπτώσει δεν διαθέτει τα μέσα να πληρώση συνήγορον της εκλογής του, να του παρασχεθή τοιούτος δωρεάν, όταν τούτο ενδείκνυται υπό του συμφέροντος της δικαιοσύνης,
- δ) να εξετάση ή να ζητήση όπως εξετασθώσιν οι μάρτυρες κατηγορίας και επιτύχη την πρόσκλησιν και εξέτασιν των μαρτύρων υπερασπίσεως υπό τους αυτούς όρους ως των μαρτύρων κατηγορίας,
- ε) να τύχη δωρεάν παραστάσεως διερμηνέως, εάν δεν εννοεί ή δεν ομιλεί την χρησιμοποιοιουμένην εις το δικαστήριον γλώσσαν.»

Η κοινοτική νομοθεσία

4 Η τρίτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 91/308 έχει ως εξής:

«Εκτιμώντας ότι η νομιμοποίηση των εσόδων από παράνομες δραστηριότητες επηρεάζει καταφανώς την ανάπτυξη του οργανωμένου εγκλήματος γενικά, και

ειδικότερα του λαθρεμπορίου ναρκωτικών· ότι συνειδητοποιείται όλο και περισσότερο ότι η καταπολέμηση της νομιμοποίησης των εσόδων από παράνομες δραστηριότητες είναι ένα από τα πλέον αποτελεσματικά μέσα για την αντιμετώπιση αυτής της μορφής παράνομης δραστηριότητας, η οποία αποτελεί ιδιαίτερη απειλή για τις κοινωνίες των κρατών μελών.»

- 5 Η πρώτη, η δέκατη τέταρτη έως δέκατη έβδομη και η εικοστή αιτιολογικές σκέψεις της οδηγίας 2001/97 ορίζουν:

«(1) Η οδηγία 91/308/ΕΟΚ(4) του Συμβουλίου, μια από τις βασικές διεθνείς πράξεις για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, είναι σκόπιμο να προσαρμοσθεί σύμφωνα με τα συμπεράσματα της Επιτροπής και τις επιθυμίες που εξέφρασαν το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και τα κράτη μέλη. Με τον τρόπο αυτό, η οδηγία όχι μόνο θα ανταποκρίνεται καλύτερα στη σχετική διεθνή πρακτική, αλλά και θα εξακολουθήσει να παρέχει ένα υψηλό επίπεδο προστασίας του χρηματοπιστωτικού κλάδου και άλλων ευαίσθητων δραστηριοτήτων από τις επιζήμιες συνέπειες των προϊόντων του εγκλήματος.

[...]

(14) Οι επιδιώκοντες τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες τείνουν να προσφεύγουν περισσότερο σε δραστηριότητες μη χρηματοοικονομικού χαρακτήρα. Αυτό επιβεβαιώνεται από τις εργασίες της FATF για τις τεχνικές και την τυπολογία της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες.

(15) Οι υποχρεώσεις που επιβάλλει η οδηγία σχετικά με την εξακρίβωση της ταυτότητας των συναλλασσομένων, την τήρηση στοιχείων και την αναφορά των ύποπτων συναλλαγών θα πρέπει να επεκταθούν και σε έναν περιορισμένο αριθμό δραστηριοτήτων και επαγγελμάτων που αποδεδειγμένως προσφέρονται για νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες.

- (16) Οι συμβολαιογράφοι και οι ανεξάρτητοι επαγγελματίες νομικοί, όπως ορίζονται από τα κράτη μέλη, θα πρέπει να υπάγονται στις διατάξεις της οδηγίας [91/308] όταν συμμετέχουν σε χρηματοοικονομικές ή εταιρικές συναλλαγές, συμπεριλαμβανομένης της παροχής φορολογικών συμβουλών, όπου υπάρχει ο μεγαλύτερος κίνδυνος κατάχρησης των υπηρεσιών αυτών των επαγγελματιών νομικών για τη νομιμοποίηση των εσόδων από παράνομες δραστηριότητες.
- (17) Ωστόσο, όταν ανεξάρτητα μέλη επαγγελμάτων που παρέχουν νομικές συμβουλές, και τα οποία αναγνωρίζονται από τον νόμο και υπόκεινται σε έλεγχο, όπως οι δικηγόροι, εξακριβώνουν τη νομική θέση ενός πελάτη ή εκπροσωπούν τον πελάτη σε δίκη, δεν θα ήταν σκόπιμο, βάσει της οδηγίας, να επιβληθεί σε αυτούς τους επαγγελματίες νομικούς, για τις συγκεκριμένες δραστηριότητές τους, η υποχρέωση να αναφέρουν τυχόν υπόνοιες για νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες. Πρέπει να προβλεφθούν εξαιρέσεις από την υποχρέωση γνωστοποίησης πληροφοριών που αποκτήθηκαν πριν, κατά τη διάρκεια ή μετά από τη δίκη, ή κατά τη διάρκεια της εξακρίβωσης της νομικής θέσης του πελάτη. Συνεπώς, η παροχή νομικών συμβουλών εξακολουθεί να υπόκειται στην τήρηση του επαγγελματικού απορρήτου, εκτός εάν ο ίδιος ο νομικός σύμβουλος συμμετέχει σε δραστηριότητες νομιμοποίησης παράνομων εσόδων, εάν οι νομικές συμβουλές παρέχονται με σκοπό τη νομιμοποίηση παράνομων εσόδων ή εάν ο δικηγόρος γνωρίζει ότι ο πελάτης του ζητεί νομικές συμβουλές προκειμένου να προβεί σε νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες.

[...]

- (20) Στην περίπτωση των συμβολαιογράφων και των ανεξάρτητων επαγγελματιών νομικών, προκειμένου να ληφθεί δεόντως υπόψη το επαγγελματικό καθήκον εχεμύθειας που έχουν έναντι των πελατών τους, θα πρέπει να δοθεί στα κράτη μέλη η δυνατότητα να ορίζουν το δικηγορικό σύλλογο ή άλλες αυτορρυθμιζόμενες οργανώσεις ελεύθερων επαγγελματιών ως τον φορέα, στον οποίο οι επαγγελματίες αυτοί θα μπορούν να αναφέρουν τις πιθανές περιπτώσεις νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες. Οι κανόνες για τον χειρισμό των αναφορών αυτών και την ενδεχόμενη διαβίβασή τους στις «αρχές

που είναι υπεύθυνες για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες» και, γενικότερα, οι κατάλληλες μορφές συνεργασίας μεταξύ των δικηγορικών συλλόγων ή των επαγγελματικών οργανώσεων και των αρχών αυτών θα πρέπει να καθορίζονται από τα κράτη μέλη.»

6 Κατά το άρθρο 2α, σημείο 5, της οδηγίας 91/308, οι προβλεπόμενες από την εν λόγω οδηγία υποχρεώσεις επιβάλλονται:

«5) [σε] συμβολαιογράφους και άλλους ανεξάρτητους επαγγελματίες νομικούς, όταν συμμετέχουν είτε:

α) βοηθώντας στον σχεδιασμό ή στην υλοποίηση συναλλαγών για τους πελάτες τους σχετικά με:

i) την αγορά και πώληση ακινήτων ή επιχειρήσεων,

ii) τη διαχείριση χρημάτων, τίτλων ή άλλων περιουσιακών στοιχείων των πελατών τους,

iii) το άνοιγμα ή τη διαχείριση τραπεζικών λογαριασμών, λογαριασμών ταμειυτηρίου ή λογαριασμών τίτλων,

iv) την οργάνωση των εισφορών των αναγκαίων για τη δημιουργία, λειτουργία ή διοίκηση εταιρειών,

ν) τη σύσταση, λειτουργία ή διοίκηση καταπιστευματικών εταιρειών, επιχειρήσεων ή ανάλογων μονάδων,

β) είτε ενεργούν εξ ονόματος και για λογαριασμό των πελατών τους στο πλαίσιο χρηματοοικονομικών συναλλαγών ή συναλλαγών επί ακινήτων.»

7 Το άρθρο 6 της οδηγίας 91/308 προβλέπει:

«1. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε τα ιδρύματα, οι οργανισμοί και τα πρόσωπα που υπάγονται στην παρούσα οδηγία καθώς και τα διευθυντικά στελέχη και οι υπάλληλοί τους να συνεργάζονται πλήρως με τις αρχές τις υπεύθυνες για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες:

α) ενημερώνοντας τις εν λόγω αρχές, με δική τους πρωτοβουλία, για κάθε γεγονός που θα μπορούσε να αποτελέσει ένδειξη πράξης νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες,

β) παρέχοντας στις εν λόγω αρχές, τη αιτήσε τους, όλες τις απαιτούμενες πληροφορίες σύμφωνα με τις διαδικασίες που προβλέπει η εφαρμοστέα νομοθεσία.

2. Οι πληροφορίες που αναφέρονται στο πρώτο εδάφιο διαβιβάζονται στις υπεύθυνες για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες αρχές του κράτους μέλους, στο έδαφος του οποίου βρίσκεται το ίδρυμα ή ο οργανισμός ή το πρόσωπο το οποίο τις διαβιβάζει. Η διαβίβαση αυτή πραγματοποιείται κατά κανόνα από το πρόσωπο ή τα πρόσωπα που έχουν ορισθεί από τα ιδρύματα, τους οργανισμούς και τα πρόσωπα σύμφωνα με τις διαδικασίες που προβλέπονται στο άρθρο 11, παράγραφος 1, σημείο α'.

3. Στην περίπτωση των συμβολαιογράφων και των ανεξάρτητων επαγγελματιών νομικών που αναφέρονται στο άρθρο 2α, σημείο 5, τα κράτη μέλη μπορούν να ορίσουν ως αρχή που πρέπει να ενημερωθεί για τα αναφερόμενα στην παράγραφο 1, στοιχείο α', γεγονότα, κατάλληλη αυτορρυθμιζόμενη οργάνωση του οικείου επαγγελματικού κλάδου. Στην περίπτωση αυτή, ορίζουν τις κατάλληλες μορφές συνεργασίας μεταξύ αυτής της οργάνωσης και των αρχών που είναι υπεύθυνες για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες.

Τα κράτη μέλη δεν οφείλουν να τηρούν τις υποχρεώσεις που θεσπίζονται στην παράγραφο 1 έναντι των συμβολαιογράφων, των ανεξάρτητων επαγγελματιών νομικών, των ελεγκτών, εξωτερικών λογιστών και φορολογικών συμβούλων όσον αφορά τις πληροφορίες που λαμβάνουν από ή σχετικά με πελάτη τους, κατά τη διαπίστωση του νομικού καθεστώτος του πελάτη ή όταν τον υπερασπίζονται ή τον εκπροσωπούν στα πλαίσια ή σχετικά με κάποια δικαστική διαδικασία, συμπεριλαμβανομένων των συμβουλών για την κίνηση ή την αποφυγή σχετικής διαδικασίας, ανεξαρτήτως αν οι πληροφορίες λαμβάνονται πριν, κατά τη διάρκεια ή μετά τη δικαστική διαδικασία.»

Η εθνική νομοθεσία

- 8 Με το άρθρο 4 του νόμου της 12ης Ιανουαρίου 2004 προστέθηκε στον νόμο της 11ης Ιανουαρίου 1993, περί αποτροπής της χρησιμοποίησης του χρηματοπιστωτικού συστήματος για τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και για τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας (*Moniteur belge* της 9ης Φεβρουαρίου 1993, σ. 2828, στο εξής: νόμος της 11ης Ιανουαρίου 1993), το άρθρο 2β, το οποίο έχει ως εξής:

«Εφόσον το προβλέπουν ρητώς, οι διατάξεις του παρόντος νόμου εφαρμόζονται και επί των δικηγόρων:

1. όταν επικουρούν τους πελάτες τους στην προπαρασκευή ή τη διενέργεια πράξεων που αφορούν:

- α) την αγορά ή την πώληση ακινήτων ή επιχειρήσεων·
- β) τη διαχείριση κεφαλαίων, τίτλων και λοιπών στοιχείων ενεργητικού των πελατών τους·
- γ) το άνοιγμα ή τη διαχείριση τραπεζικών λογαριασμών, λογαριασμών ταμειευτηρίου ή λογαριασμών χαρτοφυλακίου·
- δ) την πραγματοποίηση εισφορών κεφαλαίου αναγκαίων για τη σύσταση, τη διαχείριση ή τη διοίκηση εταιριών·
- ε) τη σύσταση, τη διαχείριση ή τη διοίκηση καταπιστευματικών εταιριών, επιχειρήσεων ή ανάλογων μονάδων·

2. ή όταν ενεργούν εξ ονόματος των πελατών τους και για λογαριασμό αυτών προς διενέργεια οποιασδήποτε πράξεως χρηματοπιστωτικού χαρακτήρα ή αγοραπωλησίας ακινήτων.»

- 9 Με το άρθρο 25 του νόμου της 12ης Ιανουαρίου 2004 προστέθηκε στο άρθρο 14α του νόμου της 11ης Ιανουαρίου 1993 η παράγραφος 3, η οποία έχει ως εξής:

«Τα πρόσωπα στα οποία αναφέρεται το άρθρο 2α οφείλουν, οσάκις κατά την άσκηση των απαριθμούμενων στην εν λόγω διάταξη δραστηριοτήτων διαπιστώνουν γεγονότα για τα οποία γνωρίζουν ή έχουν υπόνοιες ότι συνδέονται με τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες ή με τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας, να ενημερώνουν πάραυτα τον πρόεδρο του δικηγορικού συλλόγου στον οποίο είναι εγγεγραμμένοι.

Εντούτοις, τα πρόσωπα στα οποία αναφέρεται το άρθρο 2α δεν διαβιβάζουν τα πληροφοριακά αυτά στοιχεία όταν έχουν περιέλθει σε αυτούς από πελάτη τους ή όταν προκύπτουν, αναφορικά με πελάτη τους, κατά την εκτίμηση της νομικής του καταστάσεως ή στο πλαίσιο της ασκήσεως της αποστολής τους υπερασπίσεως ή εκπροσωπήσεως του πελάτη αυτού σε ένδικη ή σε άλλη σχετική διαδικασία, περιλαμβανομένης της παροχής συμβουλών για τον τρόπο κινήσεως ή αποφυγής μιας διαδικασίας, ανεξαρτήτως του αν τα πληροφοριακά αυτά στοιχεία περιήλθαν σε γνώση τους ή προέκυψαν πριν, κατά τη διάρκεια ή μετά το πέρας της διαδικασίας αυτής.

Ο πρόεδρος του δικηγορικού συλλόγου ελέγχει την τήρηση των προϋποθέσεων του άρθρου 2β και του προηγούμενου εδαφίου. Εφόσον οι προϋποθέσεις αυτές έχουν τηρηθεί, διαβιβάζει πάραυτα τα οικεία στοιχεία στην Υπηρεσία αναλύσεως χρηματοπιστωτικών πληροφοριών.»

- 10 Το άρθρο 27 του νόμου της 12ης Ιανουαρίου 2004 αντικατέστησε το άρθρο 15, παράγραφος 1, του νόμου της 11ης Ιανουαρίου 1993 με την ακόλουθη διάταξη:

«§ 1. Όταν μια πληροφορία, κατά την έννοια του άρθρου 11, παράγραφος 2, περιέρχεται στην Υπηρεσία αναλύσεως χρηματοπιστωτικών πληροφοριών, η Υπηρεσία αυτή ή ένα από τα μέλη της ή ένα από τα μέλη του προσωπικού της που ορίζεται προς τούτο από τον προϊστάμενό της δικαστικό λειτουργό ή τον αντικαταστάτη του δύνανται να ζητήσουν να τους παρασχεθούν, εντός της προθεσμίας που τάσσουν, όλα τα πρόσθετα πληροφοριακά στοιχεία τα οποία κρίνουν αναγκαία για την εκπλήρωση της αποστολής της Υπηρεσίας εκ μέρους:

- 1° όλων των κατά τα άρθρα 2, 2α και 2β οργανισμών και προσώπων, καθώς και του προέδρου του δικηγορικού συλλόγου στον οποίο αναφέρεται το άρθρο 14α, παράγραφος 3

[...]

Τα πρόσωπα στα οποία αναφέρεται το άρθρο 2β και ο πρόεδρος του δικηγορικού συλλόγου στον οποίο αναφέρεται το άρθρο 14α, παράγραφος 3, δεν διαβιβάζουν τα πληροφοριακά αυτά στοιχεία στην περίπτωση που περιήλθαν στα κατά το άρθρο 2β πρόσωπα από πελάτη τους ή προέκυψαν, αναφορικά με πελάτη τους, κατά την εκτίμηση της νομικής του καταστάσεως ή στο πλαίσιο της ασκήσεως της αποστολής τους υπερασπίσεως ή εκπροσωπήσεως του πελάτη αυτού σε ένδικη ή σε άλλη σχετική διαδικασία, περιλαμβανομένης της παροχής συμβουλών ως προς τον τρόπο κινήσεως ή αποφυγής μιας διαδικασίας, ανεξαρτήτως του αν τα πληροφοριακά αυτά στοιχεία περιήλθαν σε γνώση τους ή προέκυψαν πριν, κατά τη διάρκεια ή μετά το πέρας της διαδικασίας αυτής.

[...]»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

- 11 Με δύο προσφυγές που άσκησαν στις 22 Ιουλίου 2004, αφενός, η *Ordre des barreaux francophones et germanophone* και η *Ordre français des avocats du barreau de Bruxelles* και, αφετέρου, η *Ordre des barreaux flamands* και η *Ordre néerlandais des avocats du barreau de Bruxelles* ζήτησαν από το αιτούν δικαστήριο να ακυρώσει τα άρθρα 4, 5, 7, 25, 27, 30 και 31 του νόμου της 12ης Ιανουαρίου 2004. Το *Conseil des barreaux de l'Union européenne* (Συμβούλιο των δικηγορικών συλλόγων της Ευρωπαϊκής Ενώσεως) και η *Ordre des avocats du barreau de Liège* (Ενωση δικηγόρων του δικηγορικού συλλόγου Λιέγης) παρενέβησαν στην κύρια δίκη.
- 12 Οι προσφεύγουσες ενώσεις υποστήριξαν, ειδικότερα, ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου ότι τα άρθρα 4, 25 και 27 του νόμου της 12ης Ιανουαρίου 2004, κατά το μέτρο που επιβάλλουν και στους δικηγόρους την υποχρέωση, αφενός, να ενημερώνουν τις αρμόδιες αρχές οσάκις διαπιστώνουν γεγονότα για τα οποία γνωρίζουν ή έχουν υπόνοιες ότι συνδέονται με τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και, αφετέρου, να διαβιβάζουν στις εν λόγω αρχές τα πρόσθετα πληροφοριακά στοιχεία τα οποία αυτές κρίνουν αναγκαία, συνιστούν αδικαιολόγητη προσβολή των αρχών της προστασίας του επαγγελματικού απορρήτου και της ανεξαρτησίας του δικηγόρου, οι οποίες αποτελούν συστατικό στοιχείο του θεμελιώδους δικαιώματος κάθε πολίτη για δίκαιη δίκη και προστασία των δικαιωμάτων του άμυνας. Επομένως, τα εν λόγω άρθρα αντιβαίνουν προς τα άρθρα 10 και 11 του βελγικού Συντάγματος, σε συνδυασμό με το άρθρο 6 της

ΕΣΔΑ, τις γενικές αρχές του δικαίου περί των δικαιωμάτων άμυνας, το άρθρο 6, παράγραφος 2, ΕΕ, και τα άρθρα 47 και 48 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που διακηρύχθηκε στις 7 Δεκεμβρίου 2000 στη Νίκαια (ΕΕ C 364, σ. 1, στο εξής: Χάρτης).

- 13 Οι προσφεύγουσες ενώσεις και το Conseil des barreaux de l'Union européenne υποστηρίζουν, επίσης, ότι το συμπέρασμα αυτό δεν αναιρείται από το γεγονός ότι, κατά τη μεταφορά των διατάξεων της οδηγίας 91/308 στην εθνική έννομη τάξη, ο Βέλγος νομοθέτης περιόρισε, ως προς τους δικηγόρους, την έκταση των υποχρεώσεων ενημερώσεως και συνεργασίας. Συναφώς, η Ordre des barreaux francophones et germanophone και η Ordre français des avocats du barreau de Bruxelles ισχυρίζονται ότι η προβλεπόμενη από τις εν λόγω διατάξεις διάκριση αναλόγως του κύριου ή επικουρικού χαρακτήρα των δραστηριοτήτων του δικηγόρου στερείται νομικού ερείσματος και συνεπάγεται σημαντική νομική αβεβαιότητα. Η Ordre des barreaux flamands και η Ordre néerlandais des avocats du barreau de Bruxelles υπογραμμίζουν ότι οι υποχρεώσεις καταγγελίας και παροχής στοιχείων εις βάρος του πελάτη δεν συνιστούν, απλώς, παραβίαση του επαγγελματικού απορρήτου, αλλά καταλύουν τη σχέση εμπιστοσύνης μεταξύ αυτού και του δικηγόρου του.
- 14 Το Conseil des barreaux de l'Union européenne ισχυρίζεται ότι ο νόμος της 11ης Ιανουαρίου 1993, όπως τροποποιήθηκε με τον νόμο της 12ης Ιανουαρίου 2004, καθιστά αδύνατη την άσκηση των δραστηριοτήτων του δικηγόρου, ως έχουν κατά την παραδοσιακή τους μορφή. Συναφώς, διευκρινίζει ότι οι ιδιαιτερότητες του δικηγορικού επαγγέλματος, όπως, μεταξύ άλλων, η ανεξαρτησία και το επαγγελματικό απόρρητο, συμβάλλουν στη δημιουργία και τη διατήρηση της εμπιστοσύνης του κοινού στο επάγγελμα αυτό, η οποία δεν προσιδιάζει σε ορισμένες μόνο ειδικές αποστολές του δικηγόρου.
- 15 Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι οι προσφυγές περί ακυρώσεως αφορούσαν τον νόμο της 12ης Ιανουαρίου 2004, για τη μεταφορά στη βελγική έννομη τάξη των διατάξεων της οδηγίας 2001/97. Δεδομένου ότι τόσο ο κοινοτικός όσο και ο Βέλγος νομοθέτης οφείλουν να διασφαλίζουν τα δικαιώματα άμυνας και το δικαίωμα για δίκαιη δίκη, το αιτούν δικαστήριο έκρινε ότι, πριν αποφανθεί επί του συμβατού του επίμαχου νόμου με το βελγικό Σύνταγμα, πρέπει να εξετασθεί το ζήτημα του κύρους της οδηγίας 91/308, στην οποία στηρίχθηκε ο νόμος αυτός.

- 16 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Cour d'arbitrage αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Προσβάλλει το άρθρο 1, [σημείο 2], της οδηγίας 2001/97 [...] το δικαίωμα για δίκαιη δίκη, όπως αυτό διασφαλίζεται με το άρθρο 6 της Συμβάσεως για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, και, κατά συνέπεια, αντιβαίνει προς το άρθρο 6, παράγραφος 2, [ΕΕ], καθόσον το νέο άρθρο 2α, [σημείο 5], που προστέθηκε με την εν λόγω διάταξη στην οδηγία 91/308/ΕΟΚ, ορίζει ότι οι ασκούντες ελεύθερα νομικά επαγγέλματα, περιλαμβανομένων των δικηγόρων, εμπίπτουν πλέον στο πεδίο εφαρμογής της εν λόγω οδηγίας, η οποία σκοπεύει, κατ' ουσίαν, να επιβάλει στα εμπύπτοντα στο πεδίο εφαρμογής της πρόσωπα και φορείς την υποχρέωση να ενημερώνουν τις αρχές που είναι αρμόδιες για την καταστολή της νομιμοποιήσεως εσόδων από παράνομες δραστηριότητες για κάθε γεγονός που θα μπορούσε να αποτελέσει ένδειξη μιας τέτοιας νομιμοποιήσεως εσόδων από παράνομες δραστηριότητες (άρθρο 6 της οδηγίας 91/308/ΕΟΚ, το οποίο αντικαταστάθηκε με το άρθρο 1, [σημείο 5], της οδηγίας 2001/97/ΕΚ);»

Επί του προδικαστικού ερωτήματος

- 17 Επισημαίνεται, κατ' αρχάς, ότι ναι μεν στην κύρια δίκη, που έδωσε αφορμή για την υπό κρίση αίτηση, οι προσφεύγουσες ενώσεις και οι παρεμβαίνουσες έθεσαν το ζήτημα του κύρους της εθνικής νομοθετικής ρυθμίσεως για τη μεταφορά της οδηγίας 91/308 στην εσωτερική έννομη τάξη σε σχέση με πλείονες υπέρτερους κανόνες δικαίου, πλην όμως το αιτούν δικαστήριο έκρινε ότι με το ερώτημά του έπρεπε να ζητήσει από το Δικαστήριο να ελέγξει το κύρος της εν λόγω οδηγίας αποκλειστικώς και μόνο βάσει του δικαιώματος για δίκαιη δίκη, όπως κατοχυρώνεται με το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ και το άρθρο 6, παράγραφος 2, ΕΕ.
- 18 Κατά πάγια νομολογία, η διαδικασία του άρθρου 234 ΕΚ στηρίζεται στη σαφή διάκριση των αρμοδιοτήτων μεταξύ των εθνικών δικαστηρίων και του Δικαστηρίου, με συνέπεια να εναπόκειται αποκλειστικώς στο εθνικό δικαστήριο, το οποίο έχει επιληφθεί της διαφοράς και φέρει την ευθύνη της δικαστικής αποφάσεως που πρόκειται να εκδοθεί, να εκτιμήσει, λαμβανομένων υπόψη των ιδιαίτερων χαρα-

κτηριστικών της υποθέσεως που εκκρεμεί ενώπιόν του, τόσο το αν η έκδοση προδικαστικής απόφασης είναι αναγκαία προκειμένου να μπορέσει να εκδώσει τη δική του απόφαση όσο και το αν τα ερωτήματα που υποβάλλει στο Δικαστήριο είναι λυσιτελή (βλ. αποφάσεις της 4ης Δεκεμβρίου 2003, C-448/01, EVN και Wienstrom, Συλλογή 2003, σ. I-14527, σκέψη 74, και της 12ης Απριλίου 2005, C-145/03, Keller, Συλλογή 2005, σ. I-2529, σκέψη 33).

- 19 Υπό τις συνθήκες αυτές, παρέλκει η εξέταση του κύρους της οδηγίας 91/308 με κριτήριο τα θεμελιώδη δικαιώματα στα οποία δεν αναφέρεται το αιτούν δικαστήριο, όπως είναι, μεταξύ άλλων, το δικαίωμα προστασίας της ιδιωτικής ζωής.
- 20 Το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 91/308 προβλέπει ότι τα πρόσωπα που εμπíπτουν στο πεδίο εφαρμογής της οφείλουν να συνεργάζονται πλήρως με τις αρχές που είναι αρμόδιες για την καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, ενημερώνοντας με δική τους πρωτοβουλία τις εν λόγω αρχές για κάθε γεγονός που θα μπορούσε να αποτελέσει ένδειξη πράξεως νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και παρέχοντας σε αυτές, κατόπιν αιτήσεώς τους, όλα τα αναγκαία πληροφοριακά στοιχεία κατά τις προβλεπόμενες από την εφαρμοστέα νομοθεσία διαδικασίες.
- 21 Όσον αφορά τους δικηγόρους, η οδηγία 91/308 περιορίζει την έκταση των υποχρεώσεων ενημερώσεως και συνεργασίας με δύο τρόπους.
- 22 Αφενός, κατά το άρθρο 2α, σημείο 5, της οδηγίας 91/308, οι δικηγόροι υπέχουν τις προβλεπόμενες από την εν λόγω οδηγία υποχρεώσεις και, ειδικότερα, τις υποχρεώσεις ενημερώσεως και συνεργασίας του άρθρου 6, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής, μόνον καθόσον μετέχουν, κατά τους τρόπους που προσδιορίζει το άρθρο 2α, σημείο 5, σε ορισμένες περιοριστικώς απαριθμούμενες πράξεις.
- 23 Αφετέρου, από το άρθρο 6, παράγραφος 3, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας 91/308, προκύπτει ότι τα κράτη μέλη μπορούν να απαλλάσσουν τους δικηγόρους από τις

υποχρεώσεις ενημερώσεως και συνεργασίας, οσάκις πρόκειται για πληροφοριακά στοιχεία που έχουν περιέλθει σε αυτούς από πελάτη τους ή που προέκυψαν, αναφορικά με πελάτη τους, κατά την εκτίμηση της νομικής του καταστάσεως ή στο πλαίσιο της ασκήσεως της αποστολής τους υπερασπίσεως ή εκπροσωπήσεως του πελάτη αυτού σε ένδικη ή σε άλλη σχετική διαδικασία, περιλαμβανομένης της παροχής συμβουλών ως προς τον τρόπο κινήσεως ή αποφυγής μιας διαδικασίας, ανεξαρτήτως του αν τα πληροφοριακά αυτά στοιχεία περιήλθαν σε γνώση τους ή προέκυψαν πριν, κατά τη διάρκεια ή μετά το πέρας της διαδικασίας αυτής.

- 24 Η σημασία της απαλλαγής αυτής υπογραμμίζεται με τη δέκατη έβδομη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 2001/97, η οποία ορίζει ότι η οδηγία 91/308 δεν θα έπρεπε να επιβάλλει υποχρέωση διαβιβάσεως στις αρμόδιες αρχές στοιχείων που εγείρουν υπόνοιες περί νομιμοποιήσεως εσόδων από παράνομες δραστηριότητες στα ανεξάρτητα μέλη επαγγελματιών που αφορούν την παροχή νομικών συμβουλών, τα οποία αναγνωρίζονται από τον νόμο και υπόκεινται σε έλεγχο, όπως οι δικηγόροι, οσάκις προβαίνουν σε εκτίμηση της νομικής καταστάσεως ενός πελάτη ή τον εκπροσωπούν σε ένδικη διαδικασία. Επιπλέον, η εν λόγω αιτιολογική σκέψη αναφέρει ότι η υποχρέωση παροχής στοιχείων δεν αφορά τις πληροφορίες που είτε περιέρχονται στους δικηγόρους πριν, κατά τη διάρκεια ή μετά το πέρας ένδικης διαδικασίας είτε προκύπτουν κατά την εκτίμηση της νομικής καταστάσεως του πελάτη. Τέλος, με την αιτιολογική αυτή σκέψη τονίζεται ότι μια τέτοια απαλλαγή συνεπάγεται ότι η παροχή νομικών συμβουλών εξακολουθεί να υπόκειται στην τήρηση του επαγγελματικού απορρήτου, πλην των περιπτώσεων κατά τις οποίες είτε ο ίδιος ο δικηγόρος συμμετέχει σε δραστηριότητες νομιμοποίησης παράνομων εσόδων είτε οι νομικές συμβουλές παρέχονται με σκοπό τη νομιμοποίηση παράνομων εσόδων είτε ο δικηγόρος γνωρίζει ότι ο πελάτης του ζητεί νομικές συμβουλές προκειμένου να προβεί σε νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες.
- 25 Εν προκειμένω, από τα άρθρα 25 και 27 του νόμου της 12ης Ιανουαρίου 2004 προκύπτει ότι ο Βέλγος νομοθέτης προέβλεψε, με τον νόμο αυτόν, την απαλλαγή των δικηγόρων από την υποχρέωση να διαβιβάζουν στις αρμόδιες αρχές τα πληροφοριακά στοιχεία που περιήλθαν σε αυτούς ή που προέκυψαν υπό τις περιστάσεις που αναφέρονται στο άρθρο 6, παράγραφος 3, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας 91/308.
- 26 Υπό τις συνθήκες αυτές, πρέπει να εξετασθεί κατά πόσον η υποχρέωση του δικηγόρου να συνεργάζεται, στο πλαίσιο της ασκήσεως των επαγγελματικών του δραστηριοτήτων, με τις αρχές που είναι αρμόδιες για την καταστολή της νομιμοποιήσεως των εσόδων από παράνομες δραστηριότητες κατά την έννοια

του άρθρου 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 91/308 και να ενημερώνει με δική του πρωτοβουλία αυτές τις αρχές για κάθε γεγονός που θα μπορούσε να αποτελέσει ένδειξη πράξεως νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, λαμβανομένων υπόψη των περιορισμών της εν λόγω υποχρέωσης που προβλέπουν τα άρθρα 2α, σημείο 5, και 6, παράγραφος 3, της οδηγίας αυτής, συνιστά προσβολή του δικαιώματος για δίκαιη δίκη, όπως κατοχυρώνεται με το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ και το άρθρο 6, παράγραφος 2, ΕΕ.

27. Επισημαίνεται, κατ' αρχάς, ότι το άρθρο 6, παράγραφος 3, της οδηγίας 91/308 επιδέχεται πολλές ερμηνείες, με συνέπεια να εγείρονται αμφιβολίες ως προς την ακριβή έκταση των υποχρεώσεων ενημερώσεως και συνεργασίας που υπέχουν οι δικηγόροι.
28. Συναφώς, κατά πάγια νομολογία, οσάκις διάταξη του παραγωγού κοινοτικού δικαίου επιδέχεται περισσότερες από μία ερμηνείες, πρέπει να προτιμάται η ερμηνεία που καθιστά την εν λόγω διάταξη σύμφωνη προς τη Συνθήκη ΕΚ και όχι εκείνη που συνεπάγεται το ασυμβίβαστό της προς αυτήν (βλ. αποφάσεις της 13ης Δεκεμβρίου 1983, 218/82, Επιτροπή κατά Συμβουλίου, Συλλογή 1983, σ. 4063, σκέψη 15, και της 29ης Ιουνίου 1995, C-135/93, Ισπανία κατά Επιτροπής, Συλλογή 1995, σ. I-1651, σκέψη 37). Πράγματι, εναπόκειται στα κράτη μέλη όχι μόνο να ερμηνεύουν το εθνικό τους δίκαιο κατά τρόπο σύμφωνο προς το κοινοτικό δίκαιο, αλλά και να μεριμνούν ώστε να μην ερμηνεύουν τις διατάξεις του παραγωγού κοινοτικού δικαίου κατά τρόπο που θα μπορούσε να έλθει σε σύγκρουση με τα θεμελιώδη δικαιώματα που προστατεύει η κοινοτική έννομη τάξη ή με τις λοιπές γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου (απόφαση της 6ης Νοεμβρίου 2003, C-101/01, Lindqvist, Συλλογή 2003, σ. I-12971, σκέψη 87).
29. Πρέπει, επίσης, να υπομνησθεί ότι το Δικαστήριο έχει αποφανθεί επανειλημμένως ότι τα θεμελιώδη δικαιώματα αποτελούν αναπόσπαστο μέρος των γενικών αρχών του δικαίου, την τήρηση των οποίων διασφαλίζει το Δικαστήριο. Προς τούτο, το Δικαστήριο εμπνέεται από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών και από τα στοιχεία που παρέχουν οι διεθνείς πράξεις περί προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου, για τις οποίες έχουν συνεργαστεί ή στις οποίες έχουν προσχωρήσει τα κράτη μέλη. Η ΕΣΔΑ ενέχει, συναφώς, ιδιαίτερη σημασία (βλ., υπ' αυτή την έννοια, αποφάσεις της 12ης Νοεμβρίου 1969, 29/69, Stauder, Συλλογή τόμος 1969-1971, σ. 419, σκέψη 7, της 6ης Μαρτίου 2001, C-274/99 P, Connolly κατά Επιτροπής, Συλλογή 2001, σ. I-1611, σκέψη 37, και της 14ης Δεκεμβρίου 2006, C-283/05, ASML, Συλλογή σ. I-12041, σκέψη 26). Ειδικότερα, το δικαίωμα για

δίκαιη δίκη, όπως απορρέει, μεταξύ άλλων, από το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ, αποτελεί θεμελιώδες δικαίωμα, το οποίο η Ευρωπαϊκή Ένωση διασφαλίζει ως γενική αρχή δυνάμει του άρθρου 6, παράγραφος 2, ΕΕ.

- 30 Το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ αναγνωρίζει σε κάθε πρόσωπο το δικαίωμα η υπόθεσή του να δικαστεί δίκαιως, είτε στο πλαίσιο διαδικασίας που αφορά αμφισβητήσεις επί των αστικής φύσεως δικαιωμάτων και υποχρεώσεών του, είτε στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας.
- 31 Κατά τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, η έννοια «δίκαιη δίκη» του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ περιλαμβάνει διάφορα στοιχεία, όπως, μεταξύ άλλων, τα δικαιώματα άμυνας, την αρχή της ισότητας των όπλων των διαδίκων, το δικαίωμα προσβάσεως στη δικαιοσύνη και στις υπηρεσίες συνηγόρου τόσο σε αστικές όσο και σε ποινικές υποθέσεις (βλ. ΕΔΔΑ, αποφάσεις *Golder* κατά Ηνωμένου Βασιλείου της 21ης Φεβρουαρίου 1975, σειρά Α αριθ. 18, § 26 έως 40, *Campbell* και *Fell* κατά Ηνωμένου Βασιλείου της 28ης Ιουνίου 1984, σειρά Α αριθ. 80, § 99, 107, 111 έως 113, και *Borgers* κατά Βελγίου της 30ης Οκτωβρίου 1991, σειρά Α αριθ. 214-B, § 24).
- 32 Ο δικηγόρος δεν θα ήταν σε θέση να διασφαλίσει την προσήκουσα εκπλήρωση των αποστολών του παροχής συμβουλών, υπερασπίσεως και εκπροσωπήσεως του πελάτη του και, επομένως, ο πελάτης θα εστερείτο των δικαιωμάτων που του παρέχει το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ, αν όφειλε, είτε κατά τον προ της ένδικης διαδικασίας χρόνο είτε κατά τη διάρκεια αυτής, να συνεργάζεται με τις αρμόδιες δημόσιες αρχές, διαβιβάζοντας σε αυτές πληροφορίες που περιήλθαν σε γνώση του κατά τις πραγματοποιηθείσες στο πλαίσιο μιας τέτοιας διαδικασίας νομικές διαβουλεύσεις.
- 33 Όσον αφορά την οδηγία 91/308, όπως επισημάνθηκε με τη σκέψη 22 της παρούσας αποφάσεως, από το άρθρο 2α, σημείο 5, της οδηγίας αυτής προκύπτει ότι οι δικηγόροι υπέχουν τις υποχρεώσεις ενημερώσεως και συνεργασίας μόνον καθόσον επικουρούν τον πελάτη στην προπαρασκευή ή τη διενέργεια ορισμένων πράξεων οι οποίες έχουν, κυρίως, χρηματοοικονομικό χαρακτήρα ή αφορούν την αγοραπωλησία ακινήτων και αναφέρονται στο σημείο α' της διατάξεως αυτής ή οσάκις ενεργούν εξ ονόματος του πελάτη τους και για λογαριασμό του προς διενέργεια

οποιασδήποτε πράξεως χρηματοπιστωτικού χαρακτήρα ή αγοραπωλησίας ακινήτων. Κατά γενικό κανόνα, οι δραστηριότητες αυτές, ως εκ της φύσεώς τους, δεν συνδέονται με ένδικη διαδικασία και, ως εκ τούτου, δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του δικαιώματος για δίκαιη δίκη.

- 34 Επιπλέον, δεδομένου ότι ο δικηγόρος απαλλάσσεται δυνάμει του άρθρου 6, παράγραφος 3, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας 91/308 από τις υποχρεώσεις που επιβάλλει η παράγραφος 1 του άρθρου αυτού, εφόσον η αρωγή την οποία παρέσχε στον πελάτη στο πλαίσιο μιας εκ των αναφερόμενων στο άρθρο 2α, σημείο 5, της οδηγίας 91/308 πράξεων ζητήθηκε είτε για την άσκηση της αποστολής υπερασπίσεως ή εκπροσωπήσεώς του σε ένδικη διαδικασία είτε υπό τη μορφή συμβουλής για τον ενδεδειγμένο τρόπο κινήσεως ή αποφυγής μιας ένδικης διαδικασίας, μικρή σημασία έχει το ότι τα επίμαχα πληροφοριακά στοιχεία περιήλθαν σε γνώση του ή προέκυψαν πριν, κατά τη διάρκεια ή μετά το πέρας της διαδικασίας. Μια τέτοια απαλλαγή μπορεί να διασφαλίσει την προστασία του δικαιώματος για δίκαιη δίκη.
- 35 Δεδομένου ότι οι απαιτήσεις που απορρέουν από την υποχρέωση προστασίας του δικαιώματος για δίκαιη δίκη συνδέονται, εξ ορισμού, με ένδικη διαδικασία και λαμβανομένου υπόψη ότι το άρθρο 6, παράγραφος 3, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας 91/308 απαλλάσσει τους δικηγόρους από τις υποχρεώσεις ενημερώσεως και συνεργασίας του άρθρου 6, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής οσάκις οι δραστηριότητές τους συνδέονται με ένδικη διαδικασία, οι απαιτήσεις αυτές πληρούνται.
- 36 Αντιθέτως, πρέπει να γίνει δεκτό ότι, ανεξαρτήτως των απαιτήσεων που συνδέονται με την προστασία του δικαιώματος για δίκαιη δίκη, οι δικηγόροι, οσάκις δρουν εντός του συγκεκριμένου πλαισίου των απαριθμούμενων στο άρθρο 2α, σημείο 5, της οδηγίας 91/308 δραστηριοτήτων, αλλά εκτός του πεδίου εφαρμογής του άρθρου 6, παράγραφος 3, δεύτερο εδάφιο, της εν λόγω οδηγίας, εξακολουθούν να υπέχουν τις υποχρεώσεις ενημερώσεως και συνεργασίας του άρθρου 6, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής, εφόσον η επιβολή των υποχρεώσεων αυτών δικαιολογείται, όπως υπογραμμίζεται, μεταξύ άλλων, με την τρίτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 91/308, από την ανάγκη καταστολής της νομιμοποίησεως εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, η οποία επηρεάζει προδήλως την ανάπτυξη του οργανωμένου εγκλήματος που συνιστά σημαντική απειλή για τις κοινωνίες των κρατών μελών.

- 37 Κατόπιν των ανωτέρω, διαπιστώνεται ότι η υποχρέωση ενημερώσεως και συνεργασίας με τις αρμόδιες για την καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες αρχές, την οποία προβλέπει το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 91/308 και επιβάλλει στους δικηγόρους το άρθρο 2α, σημείο 5, της οδηγίας αυτής, σε συνδυασμό με το άρθρο της 6, παράγραφος 3, δεν προσβάλλει το δικαίωμα για δίκαιη δίκη, όπως κατοχυρώνεται με το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ και το άρθρο 6, παράγραφος 2, ΕΕ.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 38 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τμήμα μείζονος συνθέσεως) αποφαινεται:

Η υποχρέωση ενημερώσεως και συνεργασίας με τις αρμόδιες για την καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες αρχές, την οποία προβλέπει το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 91/308/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 10ης Ιουνίου 1991, για την πρόληψη της χρησιμοποίησης του χρηματοπιστωτικού συστήματος για τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2001/97/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 4ης Δεκεμβρίου 2001, και επιβάλλει στους δικηγόρους το άρθρο 2α, σημείο 5, της οδηγίας αυτής, σε συνδυασμό με το άρθρο της 6, παράγραφος 3, δεν προσβάλλει το δικαίωμα για δίκαιη δίκη, όπως κατοχυρώνεται με το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ και το άρθρο 6, παράγραφος 2, ΕΕ.

(υπογραφές)